

**concerto
BUDAPEST**

**JONATHAN
BISS**

és a Concerto
Budapest

2023. MÁJUS 13. és 14. 19.30
Zeneakadémia | Nagyterem

LIGETI: Concert Românesc

BEETHOVEN: IV. (G-dúr) zongoraverseny, no. 4, op. 58

(május 13., szombat)

1. *Allegro moderato*
2. *Andante con moto*
3. *Rondo (Vivace)*

MOZART: G-dúr zongoraverseny, no. 17, K. 453

(május 14., vasárnap)

1. *Allegro*
2. *Andante*
3. *Allegretto*

-szünet-

RIMSZKIJ-KORSZAKOV:

Seherezádé - szimfonikus szvit zenekarra
az „Ezeregyéjszaka” nyomán, op. 35

Közreműködik:

Jonathan Biss zongora

Concerto Budapest

Vezényel: **Keller András**

Tisztelt Közönségünk!

Az idei évadban szeretnénk a koncertjeinken elhangzó műveket és alkotóikat még közelebb hozni Önökhöz, ezért a Concerto Budapest műsorfüzetei megújultak. Felkértük néhány zenerajongó és a klasszikus zenei koncertek törzsközönségéhez tartozó barátunkat, hogy a személyes reflexióikat és zenetörténeti ismereteiket egyesítve ajánlókat fogalmazzanak meg. Szerzőink között szerepelnek olyan barátaink, akik maguk is aktívan részt vesznek a zenei életben, mások pedig civil foglalkozásuk mellett a szabadidejüket töltik évtizedek óta rendszeresen a hangversenytermekben. Érdekességeket, egyéni értelmezéseket és emlékeket egyaránt megemlítenek programajánlójukban. Fogadják szeretettel a személyes hangvételő műismertetőket .

LIGETI György:
Concert Românesc

**Körner
Tamás**

Az 1951-ben komponált darab 2000-es kottakiadásához Ligeti maga írt részletes magyarázatot: „1949/50-ben Romániában éltem, a bukaresti Folklor Intézetben tanultam. Több terepmunkán vettem részt, részben román, részben magyar népzénet gyűjtöttem Covăsânt-ban, Arad mellett és Inaktelkén, Kalotaszeg körzetében, nem messze Kolozsvártól. Az itt közreadott négyteteles zenekari Koncert (vonós és fúvós szólókkal) részben az általam gyűjtött román népi dallamokat dolgozza fel, de túlnyomó többségük a bukaresti Folklor Intézetben található viaszhengerekről és lemezekről származik. Covăsânt-ban ismerkedtem meg a román népzene harmóniai fordulataival, amelyeket stilizálva felhasználtam a Koncertben. Ez a zenekari kompozíció kamuflázs-darab volt a ránk kényszerített szocialista realista diktatúra kicselezésére (a kommunista rezsim mindenre kiterjedő elnyomó intézkedései a klasszikus zenét sem kímélték). Bár a darab bizonyos fokig konformista, „politikailag hibásnak” minősítették néhány tiltott disszonancia miatt (pl. fisz a B-dúrban). A mai hallgató számára szinte felfoghatatlan, hogy ilyen puha tonális tréfákat államellenesnek minősítettek. A *Concert Românesc* mutatja mély szerelmemet a román népzene és a román nyelvű kultúra iránt. A darabot azonnal betiltották és csak több évtizeddel később mutatták be.”

„Jó és rossz egyszerre” – élete végén Ligeti így ítélte meg a fiatalkori mű minőségét. Ha érthetjük is, hogy a korszakra valló és modelljeit (például Bartók Román népi táncait) felismertető kompozíciót szerzője miért kezelte fenntartásokkal, a *Concert Românesc* mindmáig méltán remekül megél a koncerttermekben – ami aligha mondható el az ötvenes évek legtöbb hasonló szellemű darabjáról.

Ludwig van BEETHOVEN: IV. zongoraverseny, no. 4, op. 58

Bálint
Péter

Ahogy Beethoven ismertsége kezdett felnőni zongoraművészi hírnevéhez, nagyszabású kompozícióit fogadókésznek mutató zeneakadémiákon kezdte bemutatni. A legerjedelmesebb ilyen koncertre 1808. december 22-én került sor a Theater an der Wien fűtetlen hangversenytermében, ahol elhangzott Beethoven V. és VI. szimfóniája, a C-dúr mise három tetele, a szólózongorára írt Fantázia, egy koncertária, a Kórusfantázia és a négyórás hangversenyt lezáró IV. *(G-dúr) zongoraverseny*. Az I. zongoraverseny írása után huszonöt évvel ezzel a művel záródik a ciklus, amelyet a legszelídebb és legköltoőbb versenyműnek tartanak. Ekkor érte el Beethoven a sűrítés, a szólóexpozícióval való egység, a képzelet és a fegyelem végső fokát – vallotta Glenn Gould, ami meglepő kijelentésnek tűnik, hiszen a viharos III. és a nemesség jellemezte V. mindig is háttérbe szorította visszafogottabb társát. A IV.-et Beethoven életében csak kétszer játszották, és csupán Mendelssohn 1836-os újrafelfedezése után lett a szakértők és az értő közönség egyik nagy kedvence. Az idősebb Beethoven egyre fantáziadúsabb lett: az első tétel kezdete meghökkentő és radikális is egyben. A művet nem a zenekar kezdi, hanem a zongora egy sűrűn szőtt, mégis a csendből előlopakodó finom szólóakkorddal. Ez a nyitás a zongoristák számára kihívást jelent, nincs lehetőség bemelegedni, a legelső hangoknak a lényegét kell kifejezni. A rövid frázis a maga ritmikai kiegyensúlyozatlanságával éppúgy megragadó, mint a zenekar érzékeny távoli válasza. A csak vonósok kísérte második tétel a versenymű leghíresebb része. A vadállatokat zenéjével megszelídítő Orfeusz jelenik meg sokak szerint a siratóra emlékeztető szólóban, amely ellentéte a fúriákat képviselő zenekar erőteljes és szigorú megszólalásának az alvilág kapujában. Ez Beethoven egyik titokzatossága, mintha az előadók a sötétben tapogatóznának. E homály mélyéről surran be a rondófinálé eleinte félnék és játékos, majd harcias főtémája. Először jelennek meg a trombiták és a dobok, a két brácsaszekció buja hangzása még egy meglepetés a művészi érettségének csúcán lévő zeneszerző egyszerre erőteljes és magába forduló személyiségében.

Wolfgang Amadeus MOZART: G-dúr zongoraverseny, no. 17, K. 453

Vajda
János

Nagyszerű lehetőség egy évadon belül a nagy 12 zongoraverseny elejéről és végéről is írnom. A Szóktetés 1782-es sikere és az 1786-ban a Da Pontéval kezdődő együttműködés között nem lévén lehetősége operát írni, 1784-ben Mozart úgy döntött, hogy mint a legkeresettebb zongoraművész Bécsben, inkább a karrierjére koncentrál. Édesapjához írt levelében felsorolt 46 napon belüli koncertvállalásai – 22 mű, amelyekben a zongoraszólamot játssza – főként új darabok, melyeket Mozartnak oktatói tevékenysége mellett meg kellett írnia és előadnia. Büszke volt rá, hogy sorozatának harminccal több előfizetője volt, mint két riválisának összesen. Michael Kelley ír tenor először hallotta játszani akkoriban, és ezt írta: „Az érzékenysége, ujjainak gyorsasága, a melódiák nagyszerű megszólaltatása, különösen bal kezének ereje és a nyilvánvalóan ihletett modulációi megdöbbentettek. Jőszívuően mindig rendelkezésre állt, de különleges volt, amikor játszott, hogy ha a legkisebb zaj is hallatszott, azonnal abbahagyta.”

Katalógusába hat zongoraversenyt jegyzett be. Április 12-én fejezte be a K. 453-as G-dúrt tanítványának, von Ployernek ajánlva, aki június 10-én játszotta el az új versenyművet. Mozart kocsit is küldött az épp Bécsben tartózkodó olasz zeneszerzőért, Paisielloért, „hogy hallja a szerzeményemet és a tanítványomat”. Az est afféle örömszene volt. Miként írja: „A zongoraversenyek éppen a középúton vannak a túl nehéz és a túl könnyű között – igen csillogóak, kellemesek a fülnek, anélkül, hogy ürességbe fulladnának. Itt-ott csak a hozzáértők találnak rá az izére, de úgy, hogy a hozzá nem értők is örömet kell hogy leljék benne, anélkül, hogy tudnák, miért.” Nem valószínű, hogy Mozart két hónapot várt a bemutatóval, hanem április 29-én előadta egy alkalmi koncerten, amelyen új zongora-hegedű szonátáját is eljátszotta.

A *G-dúr zongoraverseny* egyike azon kevés műnek, amelyeket élete során maga adott ki. A ritka kortárs recenzió, miközben az Andante eleganciáját és az Allegretto „kivételesen szép modulációit” méltatta, felhívta a figyelmet a tétel nehézségeire is. A figyelmeztetés előrevetítette Mozart népszerűségének hanyatlását bécsi közönsége körében, amely egyre inkább túl sűrűnek és nehezen érthetőnek találta zenéjét. Valójában szerkezete két évszázados

problémák elé állította a teoretikusokat, hiszen magában foglalja a szonáta-, a rondó- és a variációs formák elemeit is. A zongoraszólam nem éri el Mozart magának szánt versenyműveinek túláradó virtuozitását, inkább az intimitás, mint az extrovertált ragyogás jellemzi, zavarba hozza az előadóját, ha megpróbálja leírni titkait. Csak egy pazar előadás tudja ékesszólóan megfogalmazni.

Mozart egyetlen G-dúrban írt zongoraversenyének kellemes hangneme tele van titkos mosolyokkal és bánattal – szavak képtelenek leírni az érzelmek szívárványát. A kezdő témát az első hegedűk játsszák, fél tucattal dallam vezet be a zongorát, mindegyiknek szerepet adva a következő párbeszédben. A kadencia rövid, ami szokatlan az első tételben, majd besurrannak a csellók és a bőgők, végül a magas vonósok.

A második tételben további csodák várnak. A szabálytalan frázishosszú nyitó zenekari tutti nyugtalanító. A szólóoboa belépése után több drámai szünet jön. A belépő zongoraszólam olyan, mint a szoprán egy opera seria jelenetből. Minden szünet után egy másik hangnem következik, messze az eredetitől. Az oboa, a fuvola és a fagott édes párbeszédet folytatnak, különleges a zongora csatlakozása harmadikként. A második kadencia vezet vissza a főtémába a fúvósokon, de egy csavarral a szólista utolsó megszólalása F-dúrba vált.

A harmadik tétel naiv bourée-szerű témájára írt variáció, bugyborékoló nevetés, mintha egyenesen egy opera buffából ugrott volna elő, amelyet Einstein joggal nevez Papageno-szerűnek. Persze tudja, hogy május 27-én Mozart vett egy seregélyt, ami énekelgette az utolsó tétel témáját, de kitaratóan G helyett Gisztt intonált. A téma variációi ragyogóan szellemes, többszólamú csúcspontban fejeződnek be.

Nyikolaj Andrejevics RIMSZKIJ-KORSZAKOV

Seherezádé – szimfonikus szvit zenekarra az „Ezeregyéjszaka” nyomán, op. 35

Bálint
Péter

Az volt a vágyam, hogy a hallgató ne csupán egy négy tételből álló szimfonikus zene élményét vigye magával, hanem egy kétségkívül keleti elbeszélést számtalan mesebeli kalandról és csodáról – írta Rimszkij-Korszakov a *Seherezádéről*, amelyet 1888 októberében mutattak be Szentpétervárott a szerző vezényletével. A bemutató műsorfüzetében maga a szerző rövid bevezetőként ajánlotta a Szultána meséjét, aki ezeregy éjszakán keresztül szórakoztatta urát lenyűgöző történetekkel, hogy a hűtlenségét feltételező despota kivégzési parancsát halogathassa. A mű tétéleinek címe eredetileg Preludium, Ballada, Adagio és Finale akart lenni, de leküzdve saját ellenszenvét a túlságosan kötött keretek iránt inkább tematikus címeket választott: A tenger és Szindbád hajója, Kalander herceg története, Mese a kis hercegről és a kis hercegnőről (a nagy sláger!), Bagdadi ünnepség – majd később ezeket is törölte. Mint minden jó esti mese, a szvit is ismétlésekből áll. A Szultánt és a viharos tengert felváltva ábrázoló nyitó zenei motívum csak az első tételben 38-szor fordul elő teljes vagy jelzés formában. Az ismétlődés nem véletlen: Rimszkij-Korszakov mesés harmónia- és hangszerelési leleményességének éppúgy eszköze, mint a tenger egyformaságának és kiszámíthatatlanságának ábrázolása. A második tétel a mese szerint egy fakír hátborzongató beszámolója fátyolos nők és gonosz dzsinnek látomásairól. A kanyargós dallamú és ritmusú pasztorális téma lírai csábítás és erőteljes fenyegetés között tépelődik, míg Seherezádé főtémája el nem alitja. A harmadik tételben lantos, játékos szerelmes dalt hallunk, amelyet csillogó fúvósok és igencsak erős vonós skálafutamok bővítenek, és amelyeket egy vidám triangulummal és tamburinnal fűszerezett, pergős változat ellensúlyoz. A zárótételben Szindbád visszatér utazásaiból a bagdadi ünnepségekre. A fesztivál leírása után a teljes vitorlázattal repülő hajó és az azt követő hajótörés az előző tételek tempójának lassulása után feszes és életerős, ám az utolsó szó, a lágy és finom befejezés Seherezádéé. Rimszkij-Korszakov a kísérteties hegedűdallamokkal és a hárfa pengetésével, a szultán komor basszusmotívumával a mesélő nőiségét aláfestő gyengéd és érzéki dallamfűzérével titokzatos, csodás és távoli országot idéző látomások kaleidoszkópján keresztül.

Jonathan BISS, világhírű amerikai zongoraművész mély zenei érdeklődése nemcsak hangversenytermi előadásában és projektjeiben, hanem azokon túl is megmutatkozik.

Amellett, hogy a világ vezető zenekaraival koncertezik, oktató, zenei gondolkodó, és korunk egyik legprominensebb Beethoven-interpretátora. Mitsuko Uchida mellett társ-művészeti vezetője a Marlboro Zenei Fesztiválnak, ahol már tizenöt nyarat eltöltött fellépőként. A Coursera keretében népszerű online kurzusokat vezetett Beethoven zongoraszonátáiról, melyeken több mint 150 000 érdeklődő vett részt a világ szinte minden országból. Rengeteget ír az általa játszott zenéről, négy hangoskönyv és e-könyv szerzője. Ezek közül az UNQUIET: My Life with Beethoven (Csendtelenül: Életem Beethovennel) című, mely az Audible Originals kiadásában jelent meg, az első klasszikus zenész által írt hangoskönyv.

Biss háromgenerációs zenészcsaládban született. Nagymamája, Raya Garbousova egyike az első híres női csellistáknak (Samuel Barber az ő számára írta Csellóversenyét), szülei pedig Miriam Fried hegedűművész és Paul Biss hegedű- és brácsaművész. Az ifjú Jonathan muzikusokkal körülvéve nőtt fel. Hatévesen kezdte meg zongoratanulmányait, és első zenei bemutatkozásában szüleivel lépett fel. Nemzetközi pályafutása során a legnevesebb nagyzenekarokkal ad hangversenyeket, számos díj és elismerés birtokosa.

13 and 14 MAY 2023 19.30 | LISZT ACADEMY, GRAND HALL

JONATHAN BISS and Concerto Budapest

LIGETI: Concert Românesc

BEETHOVEN: Piano Concerto in G major, No. 4, Op. 58

(on Saturday, 13 May)

MOZART: Piano Concerto in G major, No. 17, K. 453

(on Sunday, 14 May)

-intermission-

RIMSKY-KORSAKOV: Scheherazade - Symphonic Suite for Orchestra based on "One Thousand And One Nights", op. 35

Jonathan Biss piano

Concerto Budapest Symphony Orchestra

Conductor: **András Keller**

"Good and bad at the same time." This was György Ligeti's assessment of the quality of his youthful work Concert Românesc (1951), and even if we can understand why the composer handled the work – of its era and evoking echoes of its models (for example, Bartók's Romanian Folk Dances) – with reservations, this composition still more than stands its ground in concert halls today, something that can hardly be said of the majority of similar pieces from the 1950s. There was no shadow of doubt about the artistic merits of Beethoven's Piano Concerto No. 4 in G major, the opening solo of which was debuted by the composer himself, whereas for this occasion the American Jonathan Biss, a true Beethoven aficionado, is at the keyboard. Finally, Concerto Budapest play the Scheherazade suite, a classical music hit with fabulous orchestration and equally fabulous theme under Kossuth Prize conductor András Keller. The 1888 Rimsky-Korsakov work based on One Thousand and One Nights recreates an inimitable magical atmosphere even for those listeners who are totally unaware of the adventures of Sinbad or the figure of Sultan Shahryar.

2023. JÚNIUS 3. 19.30 | ZENEAKADÉMIA
**A FRANCIA ROMANTIKUS
OPERÁK** rejtett kincsei

JONCIÈRES | DE GRANDVAL | GODARD | MASSENET | THOMAS
GOUNOD | OFFENBACH | FOURDRAIN

Gabrielle Philiponet | Anaïs Constans
Anna Dowsley | Michael Arivony
Concerto Budapest
Vashegyi György

A francia operairodalom gyöngyszemei, hazánkban eddig ismeretlen komponisták operarészletei és régóta tisztelt mesterek felfedezésre váró ária, duett és tercett dallamai csendülnek fel rangos külföldi énekművészek előadásában.

**concerto
BUDAPEST**

concertobudapest.hu

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

ZENEAKADÉMIA
ALAPÍTVA 1875